

omfatter 491 Nrr., heraf 28 om »De tolv Artikler«; »Religionsgespräche« 148 Skrifter. Derimod er Rubriker som »Reformationsbewegung« eller »Gegenreformation« med Rette presset ned til det mindst mulige. Et kraftigt System af Frem- og Tilbagevisninger til beslægtede Emner udbygger endelig Værkets Fuldstændighed, og kan man end ved Fremvisninger — af naturlige Grunde — ikke anføre Numre, bødes der herpaa ved den gennemførte alfabetiske Ordning. Finder man saaledes under »Flensburg« i Bind 2 Henvisninger til »Bibliotheken«, »Neuhochdeutsche Schriftsprache« og »Religionsgespräche« i Bd. 4, vil man ogsaa finde disse Rubriker opdelt efter Lokalteter i alfabetisk Rækkefølge, saa at det er let at slaa ned paa den ønskede Oplysning.

At gennemløbe et Værk som dette er som at overvære et Hærskue, hvor Afdeling efter Afdeling rykker frem, færdige til Anvendelse i Praksis. Det er til stor Ære for tysk Videnskab, at det er fremkommet i en saa gennemarbejdet og afklaret Skikkelse, og der er ingen Tvivl om, at det vil blive til stor Nytte baade for tyske og ikke-tyske Forskere i de kommende Aar. Man tør vel endda sige, at det er et af de betydningsfuldeste Hjælpe-midler til Studiet af d. 16de Aarhundredes Historie, som hermed har set Lyset.

Knud Fabricius.

En mønsterværdig kildekritisk Undersøgelse, saaledes som man desværre ikke længer er forvænt med at møde dem, foreligger i Professor i Göttingen Carl Stanges Bog *Erasmus und Julius II, eine Legende* (XI + 357 Sider; Berlin, 1936). Ved første Øjekast kunde man maaske synes, at der her er ofret meget Arbejde og Papir paa et ganske specielt Emne: Problemet om Erasmus' Forfatterskab til en lille Satire paa ialt 2 Ark over den nys afdøde Pave Julius II. Men man er ikke kommet langt ind i Bogen, før man opdager, at den har vide Vægge, og at man bliver ført ind i en stor Del af Renaissancens Tankeverden i Almindelighed og lærer Erasmus og hans Forfatterskab at kende i Særdeleshed. Hertil kommer, at Undersøgelsen er sat op paa en saa klar og fængslende Maade, at man ikke slipper Bogen, før man overbevist lægger den fra sig efter endt Gennemlæsning. Indholdet er følgende: Inden der var gaaet en Maaned efter den store Paves Død (21. Febr. 1513), fremkom der et anonymt Skrift, der gengiver en Dialog mellem ham og St. Peter ved Himmeriges Port. Den afdøde Pontifex Maximus, der vil trænge sig ind, bliver først underkastet et Krydsforhør af den vagthavende Apostel, og ved sine Selvafløringer kommer han saa overordentlig slet her-

fra, at han pure afvises fra Adgang til Salighedens Rige. Satiren vakte stor Opsigt i Datiden og udbredtes gennem Afskrifter, før den kom til at foreligge i en hel Række Tryk (fra 1517). Erasmus har kendt den allerede i Manuskript; Luther har ejet den straks efter dens Udgivelse. Skønt Førsteudgaven bærer Overskriften: »F. A. F. Poete Regij libellus«, blev Skriftet i det almindelige Omdømme tillagt Erasmus, til Trods for dennes bestemte Protester. Denne Anskuelse kan ogsaa betragtes som den i Nutiden herskende, efter at den franske Forsker J. B. Pineau i 1924 havde underkastet Spørgsmaalet en tilsyneladende grundig Undersøgelse. Dog har modstridende Stemmer aldrig helt kunnet overdøves, saaledes Henri Hausers (i *Revue de Litt. comparée* 1927) og Paul Kalkoffs (i *Arch. f. Reformationsgesch.* 1904). Men det er Prof. Carl Stange, som har ført Beviset for, at Erasmus ikke kan være Forfatteren, og som har fundet Navnet paa den rigtige Ophavsmand: Den franske Hofpoet Faustus Andrelinus fra Forli (se Førsteudgavens ovenfor anførte Titelblad). I Virkeligheden er Satiren et Led i den franske Konge Ludvig XII.s literære Agitation for at vende den offentlige Mening i Europa i en for ham gunstig Retning, og Prof. Stange dokumenterer overbevisende, at Skriftet i sine Anskuelser aldeles ikke stemmer overens med Erasmus' Standpunkt, og at de stilistiske Overensstemmelser med den »erasmiske« Stil intet beviser, da denne Stil, selv om den var skabt af Mesteren, efterhaanden var blevet manges Ejendom. Ogsaa de forskellige Redaktioner af Skriftet er underkastede en omhyggelig Tekstkritik, og som et værdifuldt Bilag til Bogen har Forfatteren knyttet en Faksimileudgave af den oprindelige Tekst (31 Sider), som tillader enhver Læser selv at prøve de af ham vundne Resultater. Carl Stanges Bog om »Julius exclusus« giver desuden, som nævnt, meget mere, end den lover. Man føres ind i hele den politiske europæiske Situation efter Slaget ved Ravenna (1512) samt i den kirkepolitiske Stilling under og efter Pisakonciliet (1511), saaledes som de opfattedes fra fransk Synspunkt, der i det Hele viser sig overensstemmende med Virkeligheden. Det er et værdifuldt Bidrag til den almindelige Historie, som her er ydet ved Siden af det kildekritiske Problems Løsning.

Knud Fabricius.

Om Cromwell-Forskningen synes de Ord at gælde, at »den haver den Skæbne, den ikke kan dø«, men det er uden for England dog navnlig i Tyskland, den har haft sin Plads. Meget naturligt, da Blandingen af Profet og Kriger paa Forhaand maa